

DIPARTIMENTO DI SCIENZE DELL'EDUCAZIONE
"GIOVANNI MARIA BERTIN"

Ministria e Arsimit e Shkencës dhe e Teknologjisë
Ministarstvo Obrazovanja, Nauke i Tehnologije
Ministry of Education, Science and Technology

Save the Children

KNF-FR PËR PROMOVIMIN E PROCESIVE GJITHËPËRFSHIRËSE NË PLANET ARSIMORE TË REPUBLIKËS SË KOSOVËS

KNF-FR¹ PËR PROMOVIMIN E PROCESEVE GJITHËPËRFSHIRËSE NË PLANET ARSIMORE TË REPUBLIKËS SË KOSOVËS²

Roberto Dainese, Profesor i Asocuar i Didaktikës dhe Pedagogjisë Speciale,
Departamenti i Shkencave të Arsimit, Universiteti i Bolonjës, roberto.dainese@unibo.it.

Elisabetta Ghedin, Hulumtuese e Didaktikës dhe Pedagogjisë Speciale, Departamenti
FISPPA, Universiteti i Studimeve të Padovës, elisabetta.ghedin@unipd.it

¹ Klasifikimi ndërkombëtar i funksionimit, aftësisë së kufizuar dhe shëndetit - versioni për fëmijë dhe të rinj (OBSh, 2007)

² Tema e trajtuar është ndarë mes dy autorëve; specifikohet se Roberto Dainese ka përpiluar hyrjen, seskionet 1, 4.1 dhe përfundimet; ndërsa Elisabetta Ghedin, seksionet 2, 3, dhe 4. Shtojca është shkruar nga të dy autorët.

KNF-FR për promovimin e proceseve gjithëpërfshirëse në planet arsimore të Republikës së Kosovës

Roberto Dainese dhe Elisabetta Ghedin

Titulli i origjinalit: L'ICF-CY per la promozione dei processi inclusivi nei contesti educativi nella Repubblica del Kosovo

Publikuar nga Save the Children International në Kosovë

Gazmend Zajmi 1, 10000 Prishtinë, Kosovë

Tel: +383 38 232 691

Email: scik@savethechildren.org

Të drejtat e publikimit © Save the Children International në Kosovë, 2019
Lejohet fotokopjimi i ekstrakteve të këtij dokumenti për përdorim me qëllim për të promovuar zhvillimin e arsimit gjithëpërfshirës. Të gjitha të drejtat e tjera të rezervuara.

Të drejtat autoriale © Dainese, R. & Ghedin, E., 2019

Përkthyer nga italishtja në shqip nga Arjeta Berisha

Dizajni i ballinës dhe radhitja kompjuterike nga Gojart Sejdiu, Pi Communication
Printuar dhe lidhur nga Pi Communication

ISBN 978-9951-534-56-7

Ky projekt është mbështetur nga Save the Children në Kosovë.

Përgjegjësinë për përmbajtjen e këtij materiali e mbajnë plotësisht autorët dhe Save the Children nuk ndan medoemos pikëpamjet dhe interpretimet e shprehura në këtë botim.

Përmbajta

Hyrje.....	5
Arsimi gjithëpërfshirës në Kosovë.....	6
Promovimi i qasjes në arsim përmes KNF-FR-së	10
Metoda	13
Pyetjet hulumtuese.....	13
Trajnimi	15
Puna hulumtuese.....	17
Përfundime	22
Referencat bibliografike.....	23
Shtojca: Instrumentet.....	25

Hyrje

Rruga e hulumtim-trajnitimit e prezantuar në këtë dokument ka të bëjë me ndërtimin e një dosjeje dokumentesh të bazuara mbi modelin e funksionimit bio-psiko-social të Klasifikimit Ndërkombëtar të Funksionimit, Aftësisë së Kufizuar dhe Shëndetit – versioni për Fëmijë dhe të Rinj (KNF-FR) (Organizata Botërore e Shëndetësisë (OBSH), 2007), që u referohet si komisioneve që merren me hartimin e profileve të rritjes dhe të zhvillimit të fëmijëve që gjejnë vështirësi të ndryshme në shkollë (të quajtura Ekipe Vlerësuese Komunale), po ashtu edhe shkollave të Kosovës.

Veprimet e ndërmarra deri më sot na kanë lejuar të shkojmë përtej ndërtimit të dosjes, duke zhvilluar në këtë mënyrë, reflektime dhe praktika të përshtatshme për të mbështetur promovimin e një trajnimi pjesëmarrës që synon gërshetimin e kulturave, praktikave dhe politikave gjithëpërfshirëse, në harmoni me kërkesat që vijnë nga *Indeksi për Gjithëpërfshirje*, zhvilluar në Mbretërinë e Bashkuar nga Booth dhe Ainscow (2008, 2014).

Për të kuptuar më mirë supozimet që kanë mbështetur rrugën e këtij hulumtim-trajnitimi, është thelbësore që në vazhdim të propozohet një reflektim i përmbledhur mbi edukimin gjithëpërfshirës në Kosovë, në mënyrë që më pas të përshtatet me mundësitë që modeli KNF-FR është në gjendje të ofrojë për promovimin e tij.

1

Arsimi gjithëpërfshirës në Kosovë

Rindërtimi i historisë së kohëve fundit të Kosovës, na lejon të kuptojmë në mënyrë adekuate përpjekjen e bërë për të arritur të një stabilitet i brendshëm.

Përkundër kësaj situatë të pasigurisë së dukshme dhe për të kundërshtuar zgjidhjet përçarëse, duket se është ushqyer dëshira për të përkrahur ato shtesa përparimtare që janë në gjendje për të krijuar një shtet vendosmërisht të gatshëm për të mbrojtur të drejtat e njerëzve që jetojnë aty, duke përfshirë në mënyrë të domosdoshme shkollën që, jo vetëm që duhet të jetë në gjendje të aftësojë qytetarët me ideale gjithëpërfshirëse, por që do të duhej t'i garantonte gjithsecilit të drejtën për të mësuar në shkollë, pra çdo nxënës, përfshirë edhe ata më të pambrojturit.

Vitin e fundit janë shënuar disa hapa drejt sistematizimit të arsimit të fëmijëve me nevoja të veçanta. Megjithatë, shkalla e përfshirjes së tyre ende mbetet në 40%³. Në Kosovë numërohen pak më shumë se 356,200 nxënës në arsimin para-universitar⁴, prej të cilëve, 4,766 janë identifikuar zyrtarisht me nevoja të veçanta arsimore, 4,451 vijojnë shkollat e rregullta dhe klasa të bashkëngjitura, dhe 315 në qendra burimore (të njohura më pare si “shkolla special”)⁵.

Kosova, e vetëdijshme për urgjencat e theksuara nga të dhënat e mësipërme, prej disa vitesh e ka parë të nevojshme që të ndër marrë aktivitete trajnimi dhe studimi që synojnë promovimin e gjithëpërfshirjes, para së gjithash, të nxënësve me aftësi të kufizuara. Kjo është një kërkesë që ka nisur nga universiteti, nga shkolla dhe që ka prekur edhe qeveri të ndryshme, duke bërë kështu të mundur edhe lindjen e një interesi real nga ana e Ministrisë së Arsimit për të marrë pjesë në mënyrë aktive në këtë fazë të ndryshimit.

3 Raporti Vjetor i Vlerësimit 2018: i Planit Strategjik të Arsimit të Kosovës 2017-2021 (MASHT, 2019)

4 Ibid

5 Raporti vjetor statistikor me tregues arsimor, për vitin shkollor 2017-18 (MASHT, 2018)

Në të vërtetë, arsimi është vendosur ndër prioritetet e veprimtarisë së ringjalljes së vendit; thotë Tim Goddard, Profesor në Universitetin e Prince Edward Island dhe studiues që është marrë me rindërtimin e pasluftës në Kosovë:

Ndërhyrjet arsimore në Kosovën e pas konfliktit u zhvilluan në nivelet makro (politikë), meso (institucional) dhe mikro (individual). Aktivitetet e Projekti i Zhvillimit të Mësimdhënësve në Kosovë (anglisht: Kosovo Educator Development Project) ndikuan në të tre nivelet e mësipërme. U themelua një Bord për Shqyrtimin dhe Trajnimin e Mësimdhënësve për të rishikuar dhe krijuar politika në lidhje me trajnimin, besueshmërinë dhe përgjegjshmërinë profesionale të mësimdhënësve. Në Universitetin e Prishtinës u themelua Fakulteti i Edukimit dhe një program i zhvillimit për administratorët e lartë u inicia në Ministrinë e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. Në fund, u konceptua, u dizajnuar dhe u zbatua një program mësimor, me në qendër nxënësin, për mësimdhënësit dhe një program i zhvillimit të lidërsipit për administratorët e shkollave. (Goddard, 2008, f.76)

Objektivat e dy programeve, Projekti i Zhvillimit të Mësimdhënësve në Kosovë) dhe Bordi Shqyrtues i Trajnimit të Mësimdhënësve synonin, nga njëra anë zhvillimin e kompetencave dhe aftësive të reja dhe nga ana tjetër, të bënin të mundur që këto të fundit të mund të ndikonin në një ndryshim në kontekstin politik (makro) dhe legjislativ (meso).

Sot, Kosova ka përforcuar zotimet e saj për gjithëpërfshirjen në arsim, duke zhvilluar standarde të përshtatura për fëmijë, duke forcuar legjislacionin për mbështetjen e fëmijëve me nevoja të veçanta arsimore dhe veçanërisht të atyre me aftësi të kufizuara.

Ngjarjet historike, në mënyrë të pashmangshme, e kanë lënë Kosovën pas të gjithë treguesve të zhvillimit ekonomik dhe arsimor në Evropë, por burimet për rindërtimin dhe rigjenerimin e sistemit shkollor vazhdojnë të vijnë edhe sot nga shumë agjenci donatore ndërkombëtare, të cilat kanë bërë të mundur arritjen e objektivave domethënëse: rindërtimi i shkollave, zhvillimi i politikave arsimore dhe programeve të reja të studimit. Për më tepër, është ndërmarrë edhe një veprim themelor i decentralizimit të përgjegjësive në lidhje me politikën arsimore, duke u dhënë hapësirë autoriteteve arsimore lokale/komunale dhe jo vetëm shërbimeve qendrore të Ministrisë.

Departamenti i Shkencave të Arsimit të Universitetit të Bolonjës prej shumë vitesh, së bashku me Save the Children Italinë, ka ndërmarrë një akt bashkëpunimi në Kosovë që ka çuar drejt - në fazën e parë – realizimit të një draft-programi të një Masteri në “Arsim gjithëpërfshirës”. Në vitet në vijim, me mbështetjen e një Projekti TEMPUS të financuar nga Bashkimi Evropian⁶, vazhdoi puna mbi draft programin e Masterit dhe u arrit ndërtimi përfundimtar i kursit të ri të studimit i cili më pas iu nënshtrua vlerësimit të Ministrisë. Programi i Masterit u miratua dhe vitin e kaluar studentët e parë përfunduan kursin e parë të studimit në Fakultetin e Edukimit në Prishtinë.

Me shumë gjasë, për të përcaktuar një ndryshim të mëtejshëm domethënës për kushtet arsimore dhe formuese të fëmijëve me aftësi të kufizuara, është e nevojshme të hidhet hipoteza për një përpjekje të vazhdueshme, e gatshme për të siguruar ndryshime të shpejta dhe masive që, në fushën arsimore, për shembull, të mund të respektohen parimet e përfshira në dokumentet ndërkombëtare që sot për sot konsiderohen si referenca të domosdoshme nga shumë shtete.

Referenca është, veçanërisht, në Konventën e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (2006) dhe në Konventën e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e fëmijës (1989); në fakt, me këto dokumente qeveritë në mbarë botën kanë marrë përsipër përgjegjësinë për t’u garantuar të gjithë fëmijëve, pavarësisht nga shkalla e tyre e aftësisë apo e mosaftësisë, të drejta të barabarta, pa diskriminim të asnjë lloji. (UNICEF, 2013, f. 3).

Nga kjo rrjedh fakti se një nga sfidat më të rëndësishme për mësimdhënësit dhe profesionistët e ndryshëm të përfshirë në fushën arsimore është përcaktimi i parimeve themelore dhe të përshtatshme të arsimit gjithëpërfshirës. Dhe, për këtë arsye, është thelbësore të merren si vendimtarë treguesit e mëposhtëm pedagogjikë, të cilët konsiderohen si përcaktues dhe me ndikim të vazhdueshëm:

- të kuptuarit e çdo gjendjeje njerëzore, edhe e asaj që është më e rrezikuar, për sa i përket funksionalitetit të saj, në mënyrë që gjithmonë të paraqitet një projekt i lartësimit të personit;
- të hedhurit e hipotezave për ndërhyrjet jo vetëm në aspektet e mirëqenies, por në aspektet ekzistenciale, duke u dhënë shtysë vetë ndërhyrjeve në rrugën e jetës së personit me aftësi të kufizuara;

⁶ Projekti Tempus në Kosovë Med@up “Modernizing Teacher Education at University of Prishtina” (Numri i projektit 544023) koordinuar nga Roberta Caldin, në të cilin morën pjesë docentët dhe hulumtuesit në vazhdim: Andrea Ciani, Elena Pacetti, Federica Zanetti, Roberto Dainese, Valeria Friso – Universiteti i Bolonjës.

- të kuptuarit e aftësive të kufizuara në trajektore të gjera dhe shumëdimensionale (ato të etikës, moralit, ligjshmërisë, të të drejtave);
- të vepruarit kryesisht në planin e jetës dhe të të mësuarit, për të inkurajuar pjesëmarrjen e të gjithëve;
- të promovuarit e një marrëdhënieje bashkëpunimi dhe shkëmbimi konstruktiv me familjet dhe profesionistët e tjerë;
- të vepruarit duke gërshetuar rrjete marrëdhëniesh domethënëse në territor (Dainese, 2017).

Çështja e edukimit të fëmijëve me aftësi të kufizuara mbetet një nga sfidat kryesore të ndërmarra nga Kosova dhe kërkon mobilizimin e të gjithë përbërësve institucionalë të përfshirë në sigurimin që fëmijët t'i gëzojnë të drejtat e tyre dhe që të ofrohen mundësi të barabarta për të zhvilluar potencialin e tyre të plotë. Në këtë drejtim, korniza konceptuale e KNF-FR (OBSH, 2007) si paradigmë dhe taksonomi e funksionimit njerëzor, mund të përdoret për të udhëhequr qasjet arsimore gjithëpërfshirëse dhe ndërdisiplinore.

2

Promovimi i qasjes në arsim përmes KNF-FR-së

Zhvillimi i çdo shteti shkon paralel me përgjegjësinë e tij për të promovuar rritjen e fëmijëve dhe të rinjve si qytetarë të shëndetshëm dhe të arsimuar. Këto përgjegjësi, përgjithësisht janë detyrë e Agjencisë Kombëtare të Shëndetit dhe të Edukimit Publik me mandate të ndara, për të promovuar shëndetin dhe qytetarinë e informuar dhe për të parandaluar përkatësisht sëmundjet dhe analfabetizmin. Edhe pse natyra dhe niveli i zbatimit të këtyre përgjegjësive ndryshojnë në bazë të përparësive të identifikuara nga vendet në mbarë botën, premisa për promovimin e shëndetit dhe edukimin e qytetarëve bazohet në përmbushjen e të drejtave universale të njeriut.

Këto të drejta korrespondojnë me të drejtat universale, përfaqësuese për të gjithë fëmijët në nivelin më të lartë të arritshmërisë shëndetësore (neni 24) dhe të arsimimit (neni 28), siç përcaktohet nga Konventa e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijës (UNICEF, 1989). Respektimi i të drejtave universale të fëmijëve bazohet në një kornizë dhe në një gjuhë të përbashkët për përcaktimin dhe zbatimin e politikave dhe programeve. Edhe pse Klasifikimi Standard Ndërkombëtar i Arsimit (anglisht: International Standard Classification of Education - ISCED) siguron një sistem zyrtar për të përshkruar strukturën e arsimit publik, megjithatë ai nuk është në gjendje të ofrojë një sistem të plotë për dokumentimin e praktikave arsimore dhe didaktike dhe të karakteristikave mjedisore në fushën e arsimit, në një mënyrë paralele me informacionet etiologjike dhe demografike të disponueshme në Klasifikimin Ndërkombëtar të Sëmundjeve (anglisht: International Classification of Diseases - ICD-10) në lidhje me shëndetin publik. Përveç ISCED-së, nuk ekziston një klasifikim i vetëm në fushën e arsimit që të përshkruajë në mënyrë sistematike mjedisin fizik dhe didaktik, dimensionet e mësimdhënies dhe mësiminxënies, karakteristikat e mësimdhënësve, të studentëve, vlerën e marrëdhënies të tyre, ose qëllimet arsimore dhe arritjen e tyre.

Shkurtimisht, mund të themi se deri më sot arsimit nuk ka krijuar një gjuhë të përbashkët për të përshkruar karakteristikat e popullatës dhe të mjedisit, si dhe për të vlerësuar shkallën në të cilën shkollat po i marrin përsipër përgjegjësitë e tyre në përballimin e të drejtave universale të fëmijëve. Sidoqoftë, mungesa historike e një

klasifikimi në fushën arsimore mund të përligjet, të paktën pjesërisht, me prezantimin e KNF, të botuar nga Organizata Botërore e Shëndetësisë (OBSH, 2002).

KNF-ja është një taksonomi universale e funksionimit të njeriut në lidhje me faktorët kontekstualë që klasifikohen në terma të fushave të shëndetit dhe të fushave të lidhura me shëndetin. Shembuj të fushave të shëndetit përfshijnë të shikuarit, të dëgjuarit, të ecurit, të nxënësve dhe të kujtuarit, ndërsa shembuj të fushave të lidhura me shëndetin përfshijnë transportin, arsimin dhe ndërveprimet shoqërore (OBSH, 2002, f. 7).

Si klasifikim ndërdisiplinor, KNF-ja adaptohet gjithnjë e më shumë nga shërbimet dhe disiplinat për zhvillimin e një sërë masash për të vlerësuar funksionimin, aftësisë e kufizuar, mjediset dhe rezultatet e ndërhyrjes (Mpofu, Oakland, 2010). KNF-ja ka fuqinë për të lidhur mes tyre agjenci të ndryshme, grupe profesionale dhe përgjegjës politikë, profesionistë, prindër, fëmijë dhe të rinj dhe kjo vlerë është thelbësore për përdorimin e saj të vazhdueshëm. Si e tillë, KNF-ja vë përballë fusha të rëndësishme për arsimin dhe ofron një burim kohor për dokumentimin sistematik të popullatave në kontekstet arsimore. KNF-FR-ja ofron një gjuhë të përbashkët që mund të përdoret për të përshkruar karakteristikat e shkollave dhe praktikave të tyre dhe funksionimin e nxënësve në mjedisin arsimor.

Struktura shumëfunktionale dhe taksonomia e KNF-FR-së janë të zbatueshme për një sërë aktivitetesh që mbështesin arsimimin dhe kujdesin e fëmijëve. Në fushën shkencore, janë zhvilluar një seri aplikimesh të KNF-FR-së që kanë të bëjnë me politikat, praktikat dhe hulumtimin në arsim dhe me kujdesin për fëmijët (Moretti, Alves, Maxwell, 2012; Bjorck-Akesson *et al*, 2010). Në mënyrë të veçantë, KNF-FR-ja mund ta informojë politikën arsimore duke ofruar: (a) një kornizë gjithëpërfshirëse, (b) një gjuhë të përbashkët dhe (c) një referencë standarde për të drejtat e nxënësve. Në lidhje me praktikën arsimore, gjuha e përbashkët e KNF-FR-së mund të shërbejë për të dokumentuar (d) funksionimin dhe angazhimin e nxënësve, (e) natyrën e mjedisit të tyre shkollor dhe (f) rezultatet e arsimimit të tyre.

Qëllimi i saj kryesor është të sigurojë një klasifikim të funksionimit, duke marrë parasysh jetën e përditshme, të gjitha aktivitetet që zhvillohen dhe mjediset në të cilat jetojnë njerëzit, duke shkuar përtej kushteve shëndetësore dhe duke zgjeruar vizionin e qasjes tradicionale ndaj aftësisë së kufizuar, prezente në shumë vende, të cilën e sheh si një problem që banon tek individit, i shkaktuar drejtpërdrejt nga sëmundja, nga një dëmtim, nga ndonjë gjendje tjetër shëndetësore dhe kërkon trajtim mjekësor në formën e terapisë, trajtimit ose rehabilitimit (Ghedin, 2009).

KNF-ja sugjeron që këto vështirësi nuk mund të shpjegohen vetëm në termat e dëmtimit të fëmijëve. Këto janë karakteristikat e vetë sistemit arsimor - kurríkula të hartuara dobët, mësimdhënës të trajnuar dobët, praktika të papërshtatshme mësimore, ndërtesa të paqasshme - të cilat mund të krijojnë pengesa në nxënie. Në këtë rast, veprimi i nevojshëm është të kuptosh se cilat janë pengesat në të nxënë (në mënyrë që ato të zvogëlohen ose eliminojnë) dhe cilat burime duhet të zhvillohen për t'iu përgjigjur nevojave/aspiratave të të nxënës të këtyre fëmijëve (UNESCO, 2005).

Në të vërtetë, shikimi i promovimit të gjithëpërfshirjes përmes lenteve të KNF-së nënkupton një ndryshim nga fokusimi mbi fëmijën, tek një shqetësim në trajtimin e sistemit arsimor si problem. Qasjet e mëparshme (siç është, për shembull, modeli bio-mjekësor i aftësisë së kufizuar) nënvizonin se shkaku i vështirësive në të nxënë vinte nga brendia e atij që mëson (shpesh duke e identifikuar atë me vetë dëmtimin, në deficit, në sindromë) dhe injoronin ndikimet mjedisore në të nxënë. Nga ana tjetër, perspektiva e KNF-së lejon një analizë të situatës ku të nxënës nuk zhvillohet në mënyrën e paraparë ose të dëshiruar dhe, për këtë arsye, ndihmon në identifikimin dhe planifikimin e ndërhyrjeve të duhura arsimore me qëllim të ofrimit të mundësive për aktivitete dhe lehtësime për pjesëmarrje, në një kontekst të ndërtuar siç duhet. (Santi, 2004).

KNF-ja organizon funksionimin njerëzor në një klasifikim shumëdimensional, duke adaptuar një qasje situative, e cila i përgjigjet pyetjes: cila është situata aktuale e jetës së një fëmije? Struktura dhe modeli i KNF-së mund të përdoren për të sqaruar idetë implicite të atyre që janë të përfshirë në procesin arsimor. Idetë implicite të mësimdhënësve mbi aftësinë e kufizuar për shembull, të kuptuarit e tyre për dinamikën e aftësisë së kufizuar dhe pritshmëritë e tyre ndaj fëmijëve me aftësi të kufizuara mund të përbëjnë një pengesë në gjithëpërfshirjen dhe inkurajimin e praktikave sipas të cilave manifestohet përjashtimi nga mjediset arsimore. Marrja parasysh e të gjitha fushave të jetës së KNF-së dhe parashikimi i ndikimit të përgjithshëm të ndërhyrjeve të planifikuara, mund të ndihmojë në shmangien e krijimit të pengesave të reja në fushat e tjera të pjesëmarrjes. Kjo gjithashtu do të lejojë koordinimin e veprimeve të ndryshme mes institucioneve dhe profesionistëve.

Metoda

Hulumtimi Pjesëmarrës i Bazuar në Komunitet⁷ (Minkler and Wallerstein, 2003) është metodologjia e lokalizuar për të nxitur bashkëpunime midis anëtarëve të komunitetit dhe që ka krijuar:

- a) Formularin e raportimit nga shkolla dhe raportin e monitorimit;
- b) Profilin e funksionimit të fëmijës;
- c) Rekomandimet vepruese për shkollën dhe familjen.

Pyetjet hulumtuese

Ky raport i hulumtimit përshkruan procesin e ndërtimit të një dosjeje të dokumenteve duke filluar nga modeli i funksionimit bio-psiko-social, për të përfunduar me nxitjen e arsimit gjithëpërfshirës në Kosovë.

Qëllimi specifik i këtij studimi është nxitja e procesit të gjithëpërfshirjes në 7 komuna të Kosovës (Prishtinë, Pejë, Prizren, Gjakovë, Gjiilan, Ferizaj, Mitrovicë) në të cilat janë ngritur grupe profesionale për monitorimin e përmirësimeve arsimore në arimin parashkollor dhe në shkollën fillore (të quajtura Ekipe Vlerësuese Komunale), me qëllim të mbështetjes së zhvillimit të aftësive të institucioneve në lidhje me arsimin gjithëpërfshirës. Duke u nisur nga këto premisa, pyetjet e hulumtimit që paraqesin një udhëzues në zhvillimin e procesit, ndahen në këtë mënyrë: a) Si mund të përhapen kulturat, politikat dhe praktikat gjithëpërfshirëse duke adaptuar modelin bio-psiko-social të funksionimit? b) Cilat dokumente, në përputhje me modelin dhe kornizën e KNF-së, mund të promovojnë më së miri rrugën drejt gjithëpërfshirjes në shkollë? c) Si mund të futen këto dokumente në përdorim nga komunat e Kosovës?

⁷ Community Based Participatory Research.

DIZAJNI I PILOT STUDIMIT

Ende në proces

Faza 1	Faza 2	Faza 3	Faza 4	Faza 5	Faza 6	Faza 7
<p>Grupi punues</p> <p>Pjesëmarrësit: 17 persona: përfaqësuesit e Ekipeve Vlerësuese; përfaqësuesit e MASHT; përfaqësuesit e Save the Children; 2 hulumtues (Universiteti i Bolonjës dhe Universiteti i Padovës)</p>	<p>Ndërtimi i instrumenteve përmes hetimit narrativ (Bruner, 1991)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formulari i raportimit nga shkolla dhe raporti i monitorimit • Profili i funksionimit të fëmijës • Rekomandimet vepruese për shkollën dhe familjen <p>Pjesëmarrësit: të njëjtit si në fazën paraprake</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mbledhja e të dhënave nga një komunë e Kosovës (Peja) • Draft instrumentet 	<ul style="list-style-type: none"> • Trajnimi i mësimitdhënësve mbi draft instrumentet • Trajnimi i Ekipeve Vlerësuese mbi draft instrumentet 	<ul style="list-style-type: none"> • Mbledhja e të dhënave përmes diskutimeve në fokus grupe me mësimitdhënës dhe anëtarë të Ekipeve Vlerësuese 	<ul style="list-style-type: none"> • Analizimi i të dhënave mbi draft instrumentet 	<ul style="list-style-type: none"> • Shpërndarja e instrumenteve (për të informuar, sensibilizuar, përfshirë) në komunat e Kosovës.

Tabela 1 – Fazat e realizimit të rrugës së hulumtim-trajnitimit.

Për të dëshmuar kompleksitetin e gjithë rrugëtimit, në paragrafët e mëposhtëm, të dy dimensionet (hulumtimi dhe trajnimi) dhe fazat që i kanë karakterizuar do të thellohen, por duke pranuar se ato janë të lidhura reciprokisht dhe nuk ndahen qartë.

3

Trajnimi

Aktiviteti huluntues është rezultat i një bashkëpunimi fillestar mes Departamentit të Shkencave të Edukimit të Universitetit të Bolonjës dhe Save the Children International, zyra në Kosovë, në kuadër të projektit “Promovimi i gjithëpërfshirjes në arsim dhe shoqëri i fëmijëve me nevoja të veçanta në 8 komuna të Kosovës”, që përmes mbështetjes teknike/shkencore, synojnë përkrahjen e një grupi pune ndërdisiplinor të ngritur dhe të udhëhequr nga Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT), të interesuar për përcaktimin e metodave të përshtatshme të vlerësimit të rrugës së rritjes dhe zhvillimit të fëmijëve me nevoja të veçanta arsimore bazuar në praktikat më të mira ndërkombëtare dhe në përputhje me Kornizën Ndërkombëtare të Klasifikimit të KNF-FR-së.

Seksioni i trajnimit/këshillimit ka përfshirë 17 pjesëmarrës (të paktën një përfaqësues të Ekipeve Vlerësuese të 7 komunave të Kosovës), Ministrinë e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, një përfaqësues të Save the Children dhe njohjen dhe përdorimin i KNF-FR-së.

Në fund të seksioneve trajnuese, pjesëmarrësit kanë organizuar vetë seksione trajnimi për të gjithë anëtarët e 7 Ekipeve Vlerësuese Komonale, asistentët socialë, mësimdhënësit e trajnuar për aktin e mbështetjes ndaj nxënësve me aftësi të kufizuara, mjekët dhe përfaqësuesit e Drejtoritë Komonale të Arsimit, për të përmirësuar kompetencat mbi programin KNF-FR.

Përvoja e trajnimit bëri të mundur përcaktimin dhe zhvillimin, bazuar në nevojat e shprehura nga grupi ndërdisiplinor, një proces specifik kërkimor i mëtutjeshëm që synon bashkë-ndërtimin e një dosjeje të dokumenteve në përputhje me modelin KNF dhe të destinuara për ndërtimin e një profili vlerësimi nën kujdesin e komisioneve dhe i adresuar për t’u siguruar shkollave një skicë të udhëzimeve të dobishme për ndërtimin e Planit Individual të Arsimit.

Dokumentet iu nënshtruan një përdorimi të parë për të testuar funksionalitetin e tyre (maj-korrik 2018 në komunën e Pejës), përpara se të eksperimentohen dhe monitorohen, duke filluar nga viti shkollor, 2018/2019, në 7 komuna të Kosovës. Kjo ka lejuar arritjen në përkufizimin e përbashkët të një dosjeje të dokumenteve në përputhje me kontekstin në të cilin do të shpërndahen këto të fundit.

Eksperimentimi u parapri nga një program trajnimi për mësimdhënësit dhe anëtarët e ekipeve të vlerësimit, duke nisur nga gushti 2018.

Faza (4) e trajnimit të mësimeve

NR.	KOMUNA	SHKOLLA	MËSIMDHËNËSIT E TRAJNUAR MBI ARSIMIN GJITHËPËRFSHIRËS NË TË KALUARËN (PO OSE JO)
1	Gjilan	Abaz Ajeti	Po
2	Gjilan	Zija Shemsiu	Jo
3	Ferizaj	Tefik Çanga	Po
4	Ferizaj	Jeta e re	Jo
5	Pejë	Ramiz Sadiku	Po
6	Pejë	Dardania	Jo
7	Gjakovë	Zekeria Rexha	Po
8	Gjakovë	Emin Duraku	Jo
9	Prishtinë	Asim Vokshi	Po
10	Prishtinë	Hilmi Rakovica	Jo
11	Mitrovicë	Migjeni	Po
12	Mitrovicë	Eqrem Çabej	Jo
13	Prizren	Ibrahim Fehmiu	Po
14	Prizren	Fadil Hisari	Jo

Tabela 2 - Faza e aftësimit të mësimeve

Siç shihet nga tabela, objektivi ka qenë të punohet me mësimeve që tashmë i ishin nënshtruar trajnimit për çështjet e arsimit gjithëpërfshirës përmes programit të Save the Children, por edhe të punohet me mësimeve që nuk i kishin përdorur këto resurse, për të favorizuar në këtë mënyrë një kontaminim gjenuin të vlerave dhe të parimeve gjithëpërfshirëse dhe për të kuptuar plotësisht vlerën e instrumenteve të identifikuara. Në të vërtetë, qëllimi ishte që të gjithë mësimeve, edhe ata pa kurrëfarë kompetence, apo me kompetencë minimale të KNF-së, të ishin në gjendje të plotësonin instrumentet.

Dosja përfundimtare përbëhet nga dokumentet e mëposhtme:

- Formulari i raportimit nga shkolla dhe raporti i monitorimit*, që të dyja nën kujdesin e shkollës dhe për t'iu dërguar Ekipit Vlerësues Komunal;
- Profili e funksionimit të fëmijës*, i përpunuar nga Ekipet Vlerësuese Komunale. Qëllimi i këtij dokumenti është përmirësimi i profilit të funksionimit të secilit fëmijë, në lidhje me një kontekst që zvogëlon pengesat e të nxënës dhe të pjesëmarrjes dhe promovon aftësinë për zgjedhje të dobishme në ndërtimin e Planit Jetësor të një personi;
- Rekomandimet vepruese*, nën kujdesin e Ekipit Vlerësues Komunal që duhet t'i ofrojë shkollës dhe familjes sugjerime të dobishme për aktivizimin e veprimeve që synojnë promovimin e integritetit mes funksionimit efektiv të fëmijës dhe funksionimit të tij të mundshëm në kontekstin shkollor dhe familjar.

Trajnim për mësimeve rreth pilotimit të draft-instrumenteve për referencimin dhe vlerësimin pedagogjik të fëmijëve me aftësi të kufizuara dhe vëzhgimit në të rriturë

30-31 gusht 2018
Hotel Albi, Prizren

Trajneri:
Prof. Roberto Dainese, Universiteti i Bolonjës
Prof. Elisabetta Ghedin, Universiteti i Padovës

AGJENDA

Data 1: 30 gusht 2018

9:00	Filimi i trajnimit
Paradite	Mirënjohje dhe prezantim i qëllimit të trajnimit. Pëna e parë: bazat pedagogjike mbi të cilat janë draftuar instrumentet.
Dreka	
Paradite	Pëna e dytë: dimensionet socio-pedagogjike të instrumenteve
16:30	Përfundimi i ditës 1

Data 2: 31 gusht 2018

9:00	Filimi i ditës 2
Paradite	Pëna e tretë: prezantimi i instrumenteve të draftuara
Dreka	
Paradite	Pëna e katërt: aktivitetet dhe detyrat e mësimeveve përgatitja fazës së

4

Puna hulumtuese

Një punë e tillë përqendrohet në Hulumtim Pjesëmarrës i Bazuar në Komunitet (anglisht: Community Based Participatory Research - CBPR) dhe nënkupton një qasje hulumtuese që thekson bashkëpunimet ndërmjet anëtarëve të komunitetit, organizatave, profesionistëve të fushës së shëndetit dhe hulumtuesve për të gjeneruar njohuri dhe për t'i zgjidhur problemet lokale (Doherty, Mendenhall, 2006; Izrael *et al*, 2005; Minkler, Wallerstein, 2003). Kjo metodologji përfshin qëllimisht dhe në mënyrë të drejtë hulumtuesit dhe anëtarët e komunitetit në të gjitha aspektet e procesit të hulumtimit, përfshirë procesin vendimmarrës, përforsimin e kapaciteteve, gjenerimin e njohurive dhe shpërndarjen e rezultateve.

Projektet e CBPR-së fillojnë duke përcaktuar një “grup punues”⁸ (anglisht: community of concern). Në itinerarin tonë të hulumtimit u përfshinë një grup pune ndërdisiplinor, siç është shkruar edhe më parë, si vijon: 2 përfaqësues të Ekipeve Vlerësuese për secilën komunë të Kosovës, 1 përfaqësues i MASHT-it, 1 përfaqësues i Save the Children, 2 hulumtues. Për më tepër, CBPR-ja është një proces ciklik dhe në evoluim të vazhdueshëm, me qëllim promovimin e një angazhimi të barabartë afatgjatë nga ana e hulumtuesve dhe e anëtarëve të komunitetit. Pikërisht për këtë arsye, “grupi punues” do të jetë aktiv gjatë të gjitha fazave të përcaktimit dhe zbatimit të të gjithë rrugës së trajnimit dhe hulumtimit.

Në fund të fundit, qëllimi i kësaj metodologjie hulumtimi është integrimi i njohurive të reja me përpjekjet për ndryshimin e komunitetit për përfitimin e ndërsjellë të të gjithë partnerëve të përfshirë në proces. Në këtë drejtim, CBPR-ja ofron zgjidhje praktike dhe të qëndrueshme, qëllimi kryesor i të cilave është përmirësimi i shëndetit dhe mirëqenies së komuniteteve të përfshira (Riffin *et al*, 2016).

Literatura ka treguar një numër avantazhesh që mund të rrjedhin nga përdorimi i CBPR-së. Duke iu referuar rrugës së trajnimit/hulumtimit, këtu më poshtë do të analizohet secila prej tyre në detaje.

⁸ Sipas këtij parimi, çdo anëtar i komunitetit, edhe ai me më pak përvojë, gëzon të drejta të barabarta të përkatësisë, sepse një karakteristikë themelore e këtij komuniteti është diversiteti midis anëtarëve të ndryshëm të grupit. Pikërisht ky heterogjenitet i njohurive realizon dhe lejon shkëmbimin e përvojave dhe ekspertizave. Aftësia njohëse, e kuptuar si një procedurë njohëse që lëviz nga praktika konkrete në abstraksion të koncepteve, vetive, procedurave të veprimit dhe strategjive të vetë-rregullimit që janë vendosur në nivelin njohës, na lejon të reflektojmë mbi praktikën e kujdesit, si diçka që ndërtohet në grup dhe që përfshin ndërgjegjësimin e një angazhimi të përbashkët për promovimin e arsimit gjithëpërfshirës, favorizimin e zgjidhjes bashkëpunuese të problemeve, të mësuarit si t'i zgjidhim ato duke punuar në grupe ose me një person më kompetent (Santi, 2006).

- I) *Të sigurohet që tema e hulumtimit të pasqyrojë një çështje themelore të identifikuar nga komuniteti. Kjo pikë i përgjigjet pyetjes se si të promovohet arsimi gjithëpërfshirës në Kosovë në përputhje me deklaratat kryesore ndërkom-bëtare? Kjo është një pyetje e qartë dhe e negociuar gjatë fazave fillestare të kësaj rruge dhe përfaqëson një angazhim të marrë në mënyrë të qartë nga të gjithë anëtarët e grupit. Kuadri i funksionimit bio-psiko-social (KNF) ka përfaqësuar sfondin gjithëpërfshirës, pasi e plotëson mirë perspektivën e trefishtë të *Indeksit për Gjithëpërfshirje* (Booth, Ainscow, 2008; 2014):*
- a) të krijohet një kulturë gjithëpërfshirëse (fushë reflektimi mbi ndryshimin e perspektivës që sjell me vete adaptimin e modelit bio-psiko-social, duke iu referuar koncepteve të tilla si shëndeti, funksionimi, dhe mirëqenia);
 - b) të zhvillohen politika gjithëpërfshirëse (një dimension që përmirëson një vizion sistemik dhe që përfshin akterë të ndryshëm si Ministria, shërbimet, shkollat, familjet);
 - c) të prodhojë praktika gjithëpërfshirëse (vëmendja përqendrohet në projektin arsimor, me referencë të veçantë në dimensionet e KNF-së - faktorët kontekstualë - aktivitetin dhe pjesëmarrjen).
- II) *Të përmirësohet cilësia, vlefshmëria dhe ndjeshmëria e hulumtimit duke u bazuar në rrëfimin e përvojave të jetuara nga komuniteti. Në fillim të procesit, grupi ka identifikuar çështje të rëndësishme dhe vlerat kryesore për t'u hetuar, duke iu referuar pritshmërive të anëtarëve të komunitetit dhe të hulumtuesve, përmes një rruge të "hetimit narrativ" (anglisht: narrative inquiry) (Bruner, 1991), të krijuar dhe ndërtuar duke u mbështetur në historitë dhe përvojat e jetuara dhe duke bashkë-ndërtuar mbi këto domethënie të ndara mes studiuesve dhe pjesëmarrësve. Përse rrëfimi ndihmon për të kuptuar dhe për të vënë rend në një realitet që mund të duket edhe kaotik dhe, në këtë drejtim, rrëfimi është i barabartë me të treguarit e një historie, domethënë, për të bërë një ose më shumë njësi kuptimi të pajisura me një rend të brendshëm dhe zinxhirë mjaftueshëm të qartë, që do të na garantonin mirëkuptimin dhe shoqërimin e tyre me histori të tjera (Demetrio, 2012).*

- III) *Promovimi i besimit mes komunitetit dhe studiuesve.* Studiuesit kanë vepruar si një strukturë mbështetëse (*scaffolding*, (shqip: *skelë*) Bruner, 1997) me qëllim të inicimit, lehtësimit dhe promovimit të “dialogut” mes bashkëbiseduesve të ndryshëm. Mbështetje që gjatë takimeve është shpërndarë deri në arritjen e takimeve në të cilat u zhvillua “një proces i negociueshëm i transaksionit”, në të cilin vetë bashkëbiseduesit shkëmbyen dhe qarkulluan skriptat, skenarët, skemat e ngjashme konceptuale, por kulturalisht më të pasura se ato të zotëruara më parë prej tyre (Bruner, 1986).
- IV) *Të përmirësohet përkthimi i rezultateve të hulumtimit në politika dhe praktika.* Të gjithë pjesëmarrësit kanë punuar së bashku për të bashkë-krijuar njohuritë dhe për të bërë ndryshime në të gjitha aspektet e procesit të hulumtimit (Mendennhall, Doherty, 2005). Aspekti i përbashkët ishte bashkëpunimi i nënkuptuar si një marrëdhënie e mirëfilltë e pjesëmarrjes që mund të bëhet një model për të gjithë ata që janë të përfshirë në procesin e kujdesit dhe që ka lejuar hartimin e dokumenteve në një perspektivë të KNF-së që konsiderohet e dobishme për fillimin e procesit të ndryshimit kulturor drejt gjithëpërfshirjes. Në këtë drejtim, dokumentet e krijuara mund të konsiderohen si “artefakte kulturore”, të cilat lejojnë që të përçohen jo vetëm praktika të ndryshme, por edhe kulturat dhe gjuhët e orientuara në përmirësimin e funksionimit të fëmijëve në raport me një kontekst që është ndërtuar si një lehtësues i Projektit të jetës.
- V) *Të përmirësohet përthithja e rezultateve të hulumtimit nga anëtarët e komunitetit.* “Grupi punues” u takua për të identifikuar një projekt pilot që u implementua në 14 shkolla të shtatë komunave të Kosovës (Prishtinë, Pejë, Prizren, Gjakovë, Gjilan, Ferizaj, Mitrovicë), për të cilin do të flitet në seksionin tjetër. Në fund, instrumentet e krijuara do të shpërndahen me qëllim që të ndërtohet një repertor i praktikave të mira që synojnë promovimin e arsimit gjithëpërfshirës në Kosovë.

4.1 Pilot-projekti

Gjatë periudhës prill/qershor 2018 filloi faza e testimit (në bashkëpunim me Ministrinë e Arsimit, u zgjodh komuna e Pejës dhe instrumentet u ndanë me 4 anëtarë të Ekipit Vlerësues Komunal, 4 mësimdhënës të një shkollë fillore dhe 3 edukatorë të një institucioni parashkollor publik).

Në qershor 2018, bazuar në vëzhgimet e marra nga personat e përfshirë në fazën e testimit, instrumentet u përshtatën dhe u arrit një version përfundimtar.

Nga shtatori 2018 instrumentet u përdorën në shtatë komuna të Kosovës; por nga një takim i parë në shkurt 2019 shkollat dhe Ekipet Vlerësuese Komunale i kanë përdorur instrumentet në mënyrë të dobët incizive: gjithsej, nga mësimdhënësit është plotësuar formulari i raportimit i vetëm 7 fëmijëve dhe vetëm 3 Ekipet Vlerësuese Komunale kanë punuar mbi profilin e funksionimit. Vetëm në Pejë është ndjekur i gjithë procesi, duke i kompletuar të gjitha instrumentet.

Këto janë raportet e pranuar në shkurt 2019:

- Instrumenti i ri, në krahasim me atë ekzistues, kërkon më shumë kohë dhe më shumë angazhim për t'u plotësuar.
- Instrumentet duhet të qartësohen më tej. Ka raste kur mësimdhënësit nuk janë të sigurt se në cilat aktivitete duhet të raportojnë çështje të caktuara brenda instrumentit.
- Mësimdhënësit dhe Ekipet Vlerësuese Komunale kanë nevojë për më shumë informacion mbi identifikimin e “Pengesave” dhe “Lehtësuesve” kur plotësojnë instrumentet. Në shumicën e rasteve, ata i konsiderojnë si të ndërvarura.

Në gusht 2019, filloi një mision për monitorimin në vend; takimi me mësimdhënësit që merreshin me përdorimin e instrumenteve ka lejuar përqendrimin në avantazhet që dolën gjatë kësaj periudhe të përdorimit të instrumenteve.

Mësimdhënësit e raportuan si të rëndësishme mundësinë e ofruar nga formulari i raportimit për të nxitur *bashkëpunimin mes shkollës dhe familjes* dhe një ndarje që, në disa raste, e ka tejkaluar madhësinë e klasës individuale të cilës i përkiste fëmija i shënuar, për t'u zgjeruar në klasa të tjera, duke inkurajuar komunikimin dhe ndarjen e zgjidhjeve, mbi të cilat duhet të operohet. Për më tepër, formulari i raportimit ka lejuar *filtrimin e dërgimeve* në mënyrë më adekuate në Ekipet Vlerësuese Komunale. Në fund, mësimdhënësit kanë rënë dakord se për përdorimin e instrumenteve *një trajnim specifik përgatitor nuk është i nevojshëm*, pasi ato janë të lehta për t'u përpiluar.

Ndër pikat e dobëta, mësimdhënësit kanë renditur *mungesën e bashkëpunimit me drejtuesit e shkollave, zgjatjen e afatit kohor* që nga raportimi duhet të çojë në planin e ndërhyrjes dhe rrezikun që përpilimi i formularit të raportimit të ngatërrohet me një *veprim diagnostik*.

Takimi me anëtarët e Ekipit Vlerësues Komunal theksoi nevojën e dhënies së një mbështetjeje më të madhe institucionale këtij dimensionit të procesit të vlerësimit. Bëhet fjalë për çështjen e caktimit të kohës dhe instrumenteve për ta favorizuar punën e Ekipëve Vlerësuese Komunale, që ende duket se është shumë e kufizuar në disponueshmërinë e anëtarëve individualë të cilët do të kishin nevojë për një mbështetje më të përshtatshme dhe për njohje më të madhe nga institucionet. Ekipet duket se nuk janë të strukturuar të gjitha në mënyrë të barabartë dhe mbi-zotëron mungesa e pjesës mjekësore që do të lejonte përgatitjen e profileve më të përshtatshme, më adekuate dhe më të plota.

Pavarësisht përdorimit të gjerë të instrumenteve në shtatë komunat e përfshira, të dy grupet e dëgjuaara, mësimdhënësit dhe anëtarët e Ekipit Vlerësues Komunal, kanë treguar fuqinë e madhe kulturore të instrumenteve të hartuara: ata i kanë konsideruar të aftë për të përhapur një mesazh pozitiv drejt përfshirjes së nxënësve që paraqesin vështirësi ose deficite, duke inkurajuar hulumtimin e të dhënave më kuptimplote që u referohen atyre dhe të përshtatshme për t'u ofruar shkollave indikacione më konkrete në një nivel operacional. I gjithë procesi kërkon një veprim të duhur të dokumentacionit të praktikave të vlerësimit dhe raportimit të shkollave nga mësimdhënësit.

Përfundime

Në përfundim të këtij raporti duket e dobishme që të rimerret ajo që tregohet në Hyrjen e KNF-FR-së, ku thuhet se ky klasifikim mund të përdoret për qëllime të ndryshme dhe, veçanërisht, “si mjet arsimor” (OBSH, 2007, f. 35) për të planifikuar kurrikulat dhe për të përmirësuar vetëdijen dhe veprimet shoqërore.

M. Leonardi në Hyrjen e KNF-FR-së shprehet se “[...] të shikosh funksionimin dhe të dish të lexosh përtej diagnozës ‘së pastër’ është ajo që na lejon ta bëjmë KNF-FR-në mjet për projektimin e rrugëve individuale [...], të arsimimit, të jetës së fëmijëve me aftësi të kufizuara” (OBSH, 2007, f. 6). Kjo në fakt mund të jetë një “autorizues” i dobishëm që shkolla e ka në dispozicion të saj për të projektuar rrugë që synojnë promovimin e projekteve të lulëzimit të jetës.

Procesi i pilotimit ka nxjerrë në pah mundësitë e ofruara nga instrumentet në një nivel, mbi të gjitha kulturor dhe praktik. Është e pëlqyeshme që shpërndarja e instrumenteve të shoqërohet me zgjedhje kulturore dhe politike të afta për të mbështetur mësimdhënësit dhe anëtarët e Ekipeve Vlerësuese Komunale përmes profesionistëve që kanë marrë pjesë gjatë këtyre viteve në tryezat e punës për krijimin e instrumenteve dhe në fazën e pilotimit.

Universitetet lokale mund të ndërmarrin veprime eksperimentale dhe mbështetëse të trajnimit, në mënyrë që gradualisht të zbatojnë një përdorim të gjerë dhe funksional të instrumenteve të krijuara, të cilat janë të hapura për mundësi që duhet të hulumtohen dhe monitorohen.

Referencat bibliografike

- Björck-Åkesson E., Wilder J., Granlund M., Pless M., Simeonsson R., Adolfsson M., Almqvist L., Augustine L., Klang N., Lillvist A. (2010). The International Classification of Functioning, Disability and Health and the version for children and youth as a tool in child habilitation/early childhood intervention-feasibility and usefulness as a common language and frame of reference for practice. *Disability and Rehabilitation*, 32 (Suppl 1), pp. 25-38.
- Booth T., Ainscow M. (2008). *L'index per l'inclusione. Promuovere l'apprendimento e la partecipazione nella scuola*. Trento: Edizioni Erickson (Edizione originale pubblicata 2002).
- Booth T., Ainscow, M. (2014). *Nuovo Index per l'inclusione. Percorsi di apprendimento e partecipazione a scuola*, Roma: Carocci.
- Bruner J. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Bruner J. (1991). The Narrative Construction of Reality. *Critical Inquiry*, 18, pp. 1–21.
- Bruner J. (1997). *La cultura dell'educazione*. Milano: Feltrinelli.
- Dainese R. (2017), Classroom learning and teaching for Inclusion. In B. Saqipi, J. Vogrinc (a cura di). *The prospects of reforming teacher education* (pp. 221-237). Prishtine: SHTEPIA BOTUESE Libri Shkollor.
- Dainese R. (2017). Formazione universitaria e prospettive inclusive in Kosovo. Riferimenti storici e nuove progettualità. *Integrazione Scolastica e sociale*, Vol. 16, n. 2, pp. 151-157.
- Demetrio D. (2012). *Educare è narrare. Le teorie, le pratiche, la cura*. Milano: Mimesis.
- Doherty W. J., Mendenhall T. J. (2006). Citizen health care: A model for engaging patients, families, and communities as coproducers of health. *Families, Systems, & Health*, 24, pp. 251-263.
- Ghedin E. (2009). *Ben-essere disabili. Un approccio positivo all'inclusione*. Napoli: Liguori.
- Goddard J.T. (2008). Educational leadership development in Kosovo. In M. Brundrett, M. Crawford (Eds). *Developing School Leaders. An International perspective* (pp. 69-89). London: Routledge.
- Israel B. A., Eng, E., Schulz, A. J., & Parker, E. A. (2005). *Methods in community-based participatory research for health*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

- Landsman M., Maloku Berdyna E. (2009). *Justice denied: The state of education of children with special needs in post-war Kosovo*. UNICEF/Kos.
- Mendenhall T. J., Doherty W. J. (2005). *Action Research Methods in Family Therapy*. In D. H. Sprenkle, F. P. Piercy (Eds.). *Research methods in family therapy*. New York, NY, US: Guilford Press.
- Minkler M., Wallerstein N. (Eds) (2003). *Community based participatory research for health*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Moretti M., Alves I., Maxwell G. (2012). A systematic literature review of the situation of the International Classification of Functioning, Disability, and Health and the International Classification of Functioning, Disability, and Health-Children and Youth version in education: a useful tool or a flight of fancy? *American of physical medicine & rehabilitation*, 91 (2 Suppl.), pp. 103-117.
- Mpofu E., Oakland T. (2010). *Rehabilitation and health assessment: applying ICF guidelines*. New York: Springer Publishing Company.
- WHO (2002). *International Classification of Functioning, Disability and Health*. Trento: Erickson.
- WHO (2007). *International Classification of Functioning, Disability and Health, Version for Children and Youth, ICF-CY*. Trento: Erickson.
- Riffin C., Kenien C., Ghesquiere A., Dorime A., Villanueva C., Daniel Gardner, Callahan J., Capezuti E., Reid M. C., (2016). Community-based participatory research: understanding a promising approach to addressing knowledge gaps in palliative care. *Annals of Palliative Medicine*, 5(3), pp. 218–224.
- Santi M. (2006). *Costruire comunità di integrazione in classe*. Lecce: Pensa MultiMedia.
- Santi M., (2004), Didattica e cultura dell'integrazione. Dalle definizioni ai significati. *Studium educationis: rivista per la formazione nelle professioni educative*, 3, pp. 687-697.
- UNESCO (2005). *Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All*. Paris.
- UNICEF (2007). *Child poverty in perspective: an overview of child well-being in rich countries*, Report Card 7. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.
- UNICEF (2013). *La condizione dell'infanzia nel mondo 2013. Bambini e disabilità*, Paris: UNICEF.
- United Nations (2006). *UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York, United Nations.

SHTOJCA

INSTRUMENTET

Dokumenti	Qëllimi	Periudha kohore	Subjektet e përfshira
Formulari i raportimit nga shkolla dhe raporti i monitorimit	Ofrimi i leximit të pengesave dhe vështirësive që ka hasur fëmija/nxënësi në procesin e të nxënit dhe në pjesëmarrje në shkollë.	Deri në fund të nëntorit, të vitit aktual shkollor.	Shkolla
Profili i funksionimit të fëmijës	Përmirësim i profilit të funksionimit të secilit fëmijë/nxënësi, në lidhje me një plan që zvogëlon pengesat në të nxënë dhe në pjesëmarrje, dhe promovon aftësinë për zgjedhje të dobishme për ndërtimin e vetë Projektit të Jetës.	Brenda 6 muajve nga dorëzimi i formularit të raportimit nga shkolla.	Ekipi Vlerësues Komunal
Rekomandimet vepruese për shkollën dhe familjen	Pajisja e shkollës dhe familjes me sugjerime të dobishme për aktivizimin e veprimeve që synojnë promovimin e integritit ndërmjet funksionimit efektiv të fëmijës/nxënësit dhe funksionimit të tij të mundshëm në planin shkollor dhe familjar.	Brenda 6 muajve nga dorëzimi i formularit të raportimit nga shkolla.	Ekipi Vlerësues Komunal

**Formulari i raportimit
nga shkolla dhe raporti i
monitorimit**

Formulari i raportimit nga shkolla dhe raporti i monitorimit

Ky formular përbëhet nga dy pjesë: *tabela e raportit* që shkolla ia nis Ekipit Vlerësues Komunal dhe raporti i monitorimit që shkolla, pas një kohe të caktuar dhe pas ndërhyrjes didaktike e arsimore të nxitur në shkollë, ia dërgon Ekipit Vlerësues. Pra, të dyja këto instrumente janë nën përgjegjësinë e shkollës dhe do t'i dërgohen Ekipit Vlerësues Komunal.

Formulari i raportimit nga shkolla

Në *listën e aktiviteteve* janë identifikuar aktivitetet e KNF-së që lidhen thjesht me planin shkollor dhe që kanë të bëjnë me të nxënit, aplikimin e njohurive të fituara, të menduarit, zgjidhjen e problemeve dhe marrjen e vendimeve (kapitulli 1 i KNF-së) dhe pjesëmarrja për një total nga 21 aktivitete. Në KNF me aktivitet nënkuptohet: “ekzekutimi i një detyre ose i një veprimi nga një individ. Kjo përfaqëson perspektivën individuale të funksionimit” dhe pjesëmarrja është: “përfshirja e një personi në një situatë të jetës”.

Në këtë rast, pas një periudhe vëzhgimi, mësimit në mësimdhënësit u kërkohet të përshkruajnë shkurtimisht ato aktivitete në të cilat nxënësi has vështirësi, pa harruar të tregojë edhe ato aktivitete që mund të përbëjnë një burim pozitiv të funksionimit të nxënësve (prandaj nuk është e nevojshme të plotësohet tabela e raportimit për të gjitha aktivitetet e listuara, por vetëm për ato që konsiderohen të dobishme për raportim) (*përshkrim i shkurtër i performancës para ndërhyrjes didaktike*).

Aktivitete të tilla cilësohen edhe përmes një niveli të *performancës* (nga 0 = pa asnjë vështirësi në 4 = vështirësi e plotë), në KNF kuptohet si “konstrukcion që përshkruan atë që bën individi në mjedisin e tij aktual/real (pra në këtë rast ai i shkollës) dhe, për rrjedhojë, prezanton aspektin e përfshirjes së një personi në situata jetësore. Kështu që, një mjedis i tillë kodifikohet duke iu referuar lehtësuesve dhe pengesave të pranishme në planin shkollor dhe të cilat janë në bashkëveprim me aktivitetet që synohen të kodifikohen. Lehtësuesit: “janë faktorë që, përmes pranisë së tyre, përmirësojnë funksionimin e fëmijës dhe ulin paaftësinë. Këta përfshijnë aspekte të tilla si, mjedisi fizik i qashtëm, disponueshmëria e teknologjisë përkatëse asistuese ose ndihmuese dhe qëndrimet pozitive të njerëzve ndaj aftësisë së kufizuar dhe

gjithashtu përfshijnë shërbime, sisteme dhe politika që kanë për qëllim rritjen e përfshirjes së të gjithë personave me gjendje shëndetësore të caktuara në të gjitha fushat e jetës”. Pengesat janë: “faktorët në mjedisin e një personi që, përmes pranisë së tyre, kufizojnë funksionimin”.

Raporti i monitorimit

Ky raport, pasi shkolla ka marrë profilin e funksionimit të fëmijës nga Ekipi Vlerësues Komunal dhe pasi janë ndërmarrë ndërhyrje të rëndësishme arsimore (*përshkrim i shkurtër i performancës pas ndërhyrjes arsimore*) për të inkurajuar funksionimin e fëmijës të rekomanduar në profilin e funksionimit, i kthehet sërish ekipit të vlerësimit. Edhe në këtë rast shprehet një vlerë për sa i përket performancës dhe përshkruhet puna e filluar, me referencë të veçantë në fuqizimin e lehtësuesve dhe në reduktimin e pengesave që lehtësojnë ose pengojnë nxënien dhe pjesëmarrjen e fëmijës në shkollë.

Prandaj, mund të pohohet se qëllimet e shkollës duhet të përcaktohen duke u nisur nga personi që mëson, me origjinalitetin e rrugës së tij individuale dhe hapjet e ofruara nga rrjeti i marrëdhënieve që e lidhin atë me familjen dhe me fushat shoqërore. Përcaktimi dhe zbatimi i strategjive arsimore dhe didaktike duhet të llogarisë gjithmonë veçantinë dhe kompleksitetin e secilit person, identitetin e tij të artikuluar, aspiratat, aftësitë dhe brishtësinë e tij, në fazat e ndryshme të zhvillimit dhe trajnimit.

Në këtë këndvështrim, mësimdhënësit do të duhet të mendojnë dhe të zbatojnë projektet e tyre arsimore dhe didaktike, jo për individë abstraktë, por për njerëz që jetojnë këtu dhe tani, të cilët ngrenë pyetje specifike ekzistenciale, që kërkojnë horizonte kuptimplota. Që nga vitet e para të shkollimit është e rëndësishme që mësimdhënësit të përcaktojnë propozimet e tyre në një marrëdhënie të vazhdueshme me nevojat dhe aspiratat themelore të fëmijëve dhe të adoleshentëve. Shkolla duhet të vendosë themelet e rrugës arsimore të fëmijëve dhe të adoleshentëve duke ditur që ajo do të vazhdojë në të gjitha fazat e mëpasshme të jetës (Projekti i jetës). Në këtë mënyrë, shkolla siguron çelësat për të mësuar, për të ndërtuar dhe për të transformuar hartat e njohurive, duke i bërë ato vazhdimisht koherente me evolucionin e shpejtë dhe shpesh të paparashikueshëm të njohurive dhe objekteve të tyre.

Bëhet fjalë për shtjellimin e mjeteve të njohurive të nevojshme për të kuptuar kontekstet natyrore, shoqërore, kulturore, antropologjike, në të cilat nxënësit do ta gjejnë veten duke jetuar dhe punuar. Çdo individ duhet të inkurajohet që të ndjekë rrugën e vet të kompleksitetit dhe shkëmbimit, të përdorë në mënyrë efektive talentin dhe pikat e tij të forta, të kultivojë aktivitete që favorizojnë përvojat optimale, të marrë vendimet e tij përmes ushtrimit të lirisë dhe të përgjegjësisë. Siç thotë Edgar Morin, “duhet të mësojmë të jetojmë”: mësimi i rregullave të të jetuarit dhe të bashkëjetuarit është një detyrë që sot është edhe më e pashmangshme sesa në të kaluarën.

Nga këndvështrimi arsimor kjo do të thotë që ne të gjithë kemi potencial të vendosim të jemi ata që duam dhe roli i edukimit është të lejojmë aktivizimin e këtij potenciali përmes krijimit të një ambienti “lehtësues” në të cilin akterët e përfshirë mund të jenë në gjendje të bashkë-evoluojnë në drejtim të zhvillimit pozitiv.

Të dhënat personale të fëmijës/nxënësit

Emri dhe mbiemri i fëmijës/nxënësit: _____

Emri i prindit: _____

Data e lindjes së fëmijës/nxënësit: _____ Gjinia e fëmijës/nxënësit: _____

Adresa (vendbanimi): _____

Komuna: _____

Gjuha e komunikimit të fëmijës/nxënësit: _____

Shkolla: _____ Klasa: _____

Arsyet faktike të raportimit (ju lutem renditni vështirësitë me të cilat është përballur fëmija/nxënësi në shkollë):

Vështirësitë në pjesëmarrje:

Vështirësitë në të nxënë:

Ju lutem na jepni informacionet që keni marrë nga shkolla apo institucioni arsimor paraprak (nëse fëmija ka frekuentuar ndonjë shkollë tjetër/institucion arsimor):

Performanca, lehtësuesit dhe pengesat

Performanca = është një konstrukcion që përshkruan atë që bën individi në mjedisin e tij aktual/real (pra në këtë rast ai i shkollës) dhe, për rrjedhojë, prezanton aspektin e përfshirjes së një personi në situata jetësore. Kjo është në marrëdhënie të ngushtë me faktorët mjedisorë.

LISTA E CILËSORËVE / Niveli i performancës

0 = Asnjë vështirësi (nuk ka, mungon, e papërfillshme)

1 = Vështirësi e lehtë (e pakët, e ulët...)

2 = Vështirësi mesatare (mesatare, e konsiderueshme...)

3 = Vështirësi e rëndë (e lartë, ekstreme....)

4 = Vështirësi e plotë (totale....)

Lehtësuesit = janë faktorë mjedisorë që, përmes mungesës ose prezencës së tyre, përmirësojnë funksionimin dhe ulin paaftësinë. Këta përfshijnë:

- produkte dhe teknologji: natyrore ose të bëra nga njeriu, mjete dhe teknologji ekzistuese në ambientin rrethues të një individi, të cilat mblidhen, krijohen prodhohen dhe fabrikohen;
- mjedisi natyror dhe ndryshimet mjedisore të bëra nga njeriu: në lidhje me elementët frymorë dhe jofrymore të mjedisit natyror ose fizik dhe pjesëve të atij mjedisi që janë modifikuar nga njeriu;
- marrëdhëniet dhe mbështetja shoqërore: në lidhje me personat apo kafshët që ofrojnë mbështetje konkrete fizike apo emocionale, ushqim, mbrojtje, ndihmë dhe kanë të bëjnë me marrëdhëniet me njerëzit e tjerë.
- qëndrimet: që kanë të bëjnë me pasojat e dukshme të zakoneve, praktikave, ideologjive, vlerave, normave, bindjeve racionale dhe bindjeve fetare.
- shërbimet, sistemet dhe politikat e një komuniteti.

Pengesat = janë faktorë mjedisorë të një personi që, përmes mungesës apo pranisë së tyre, kufizojnë funksionimin e personit dhe krijojnë paaftësinë. Këto përfshijnë:

- produkte dhe teknologji: mjete dhe teknologji ekzistuese në ambientin rrethues të një individi, të cilat mblidhen, krijohen prodhohen dhe fabrikohen;
- r mjedisi natyror dhe ndryshimet mjedisore të bëra nga njeriu: në lidhje me elementët frymorë dhe jofrymorë të mjedisit natyror ose fizik dhe pjesëve të atij mjedisi që janë modifikuar nga njeriu;
- marrëdhëniet dhe mbështetja shoqërore: në lidhje me personat apo kafshët që ofrojnë mbështetje konkrete fizike apo emocionale, ushqim, mbrojtje, ndihmë dhe kanë të bëjnë me marrëdhëniet me njerëzit e tjerë.
- qëndrimet: që kanë të bëjnë me pasojat e dukshme të zakoneve, praktikave, ideologjive, vlerave, normave, bindjeve racionale dhe bindjeve fetare.
- shërbimet, sistemet dhe politikat e një komuniteti

Formulari i raportimit nga shkolla dhe raporti i monitorimit

Shënim: Mësimdhënësi mund t'i plotësojnë vetëm artikujt/aktivitetet që i konsideron të dobishme për përshkrimin e vështirësive dhe të potencialeve të fëmijës/inxhënit.

LISTA E AKTIVITETEVE	PJESA E RAPORTIMIT				PJESA E MONITORIMIT		
	PËRSHKRIM I SHKURTËR I PERFORMANCES PARA NDËRHYRJES PEDAGOGJIKE	LEHTESUESIT	PENGESAT	PËRSHKRIM I SHKURTËR I PERFORMANCËS PAS NDËRHYRJES PEDAGOGJIKE	NIVELI I PERFORMANCËS	PËRSHKRIMI I PUNËS ME LEHTËSUES DHE PENGESA NË SHKOLLË	
<p>1. Shikimi Përdorimi i shqisës së shikimit me qëllim të gjurmimit të një stimuli pamor; si p.sh. ndjekja me sy e një objekti, vështrimi i personave, të parit e një ngjarjeje sportive, e një personi, ose e fëmijëve teksa luajnë.</p>	Janë faktorë mjedisorë që, përmes mungesës së tyre, përmirësojnë funksionimin dhe ulin paaftësinë.	Janë faktorë mjedisorë të një personi që, përmes mungesës apo pranisë së tyre, kufizojnë funksionimin e personit dhe krijojnë paftësinë.					
<p>2. Dëgjimi Përdorimi i qëllimshëm i shqisës së dëgjimit me qëllim të përjetimit të stimujve auditivë, si p.sh. dëgjimi i radios, i zërit të njeriut, i muzikës, i mësimt ose i një historie të rrëfyer.</p>							
<p>3. Shqisa të tjera të qëllimshme Prekja me gojë, prekja, nuhatja dhe shijimi.</p>							

PJESA E RAPORTIMIT		PJESA E MONITORIMIT				
LISTA E AKTIVITETEVE	PËRSHKRIM I SHKURTËR I PERFORMANCES PARA NDËRHYRJES PEDAGOGJIKE	LEHTESUESIT	PENGESAT	PËRSHKRIM I SHKURTËR I PERFORMANCËS PAS NDËRHYRJES PEDAGOGJIKE	NIVELI I PERFORMANCËS	PËRSHKRIMI I PUNËS ME LEHTËSUES DHE PENGESA NË SHKOLLË
4. Përvetësimi i informacionit Mbledhja e fakteve për personat, gjërat dhe ngjarjet, si p.sh. të pyeturit pse, çfarë, ku, si dhe pyetje për emrat.		Janë faktorë mjedisorë që, përmasë ose prezencës së tyre, përmirësojnë funksionimin dhe ulin paaftësinë.	Janë faktorë mjedisorë të një personi që, përmasë mungesës apo pranisë së tyre, kufizojnë funksionimin e personit dhe krijojnë paaftësinë.			
5. Përvetësimi i gjuhës Zhvillimi i aftësisë për të përshkruar persona, objekte, ngjarje dhe ndjenja me anë të fjalëve, simboleve, frazave dhe fjalive.						
6. Përsëritja/ bëria e disa provave Përsëritja e një sërë ngjarjesh ose simbolesh si një komponent bazë i mësimi, si p.sh. numërimi ose praktikimi i një recitimi me rimë, me anë të gjesteve, duke numëruar ose duke praktikuar recitimin e një poeme.						

PJESA E RAPORTIMIT		PJESA E MONITORIMIT		
LISTA E AKTIVITETEVE	PËRSHKRIM I SHKURTËR I PERFORMANCES PARA NDËRHYRJES PEDAGOGJIKE	NIVELI I PERFORMANCËS	LEHTESUESIT Janë faktorë mjedisorë që, përmes mungesës së tyre, përmirësojnë funksionimin dhe ulin paaftësinë.	PENGESAT Janë faktorë mjedisorë të një personi që, përmes mungesës apo pranisë së tyre, kufizojnë funksionimin e personit dhe krijojnë paaftësinë.
	PËRSHKRIM I SHKURTËR I PERFORMANCËS PAS NDËRHYRJES PEDAGOGJIKE	NIVELI I PERFORMANCËS	PËRSHKRIMI I PUNËS ME LEHTËSUES DHE PENGESA NË SHKOLLË	
<p>7. Leximi Kruerja e aktiviteteve të përfshira në kuptimin dhe interpretimin e gjuhës së shkruar (p.sh. librat, udhëzuesit, gazetatat ose tekstet në shkrimin Brail), me qëllim që të merren njohuri të përgjithshme, ose informacion specifik.</p>				
<p>8. Mësimi i shkrimit Zhvillimi i aftësisë për të prodhuar simbole që përfaqësojnë tinguj, fjalë ose fraza, me qëllim që të përcillet kuptimi (përfshirë edhe shkrimin Brail dhe simbole të tjera), si p.sh. gërmëzimi i mirë dhe përdorimi i korrekt gramatikës.</p>				
<p>9. Shkrimi Përdorimi ose prodhimi i simboleve, apo i gjuhës me qëllim përcjelljen e informacionit, si p.sh. prodhimi i dëshmiave me shkrim të ngjarjeve ose ideve, apo shkrimi i një letre.</p>				

PJESA E RAPORTIMIT		PJESA E MONITORIMIT		
LISTA E AKTIVITETEVE	PËRSHKRIM I SHKURTËR I PERFORMANCËS PARA NDËRHYRJES PEDAGOGJIKE	PERFORMANCËS NIVELI I	LEHTESUESIT Janë faktorë mjedisorë që, përmes mungesës së tyre, përmirësojnë funksionimin dhe ulin paaftësinë.	PENGESAT Janë faktorë mjedisorë të një personi që, përmes mungesës apo pranisë së tyre, kufizojnë funksionimin e personit dhe krijojnë paaftësinë.
		PËRSHKRIM I SHKURTËR I PERFORMANCËS PAS NDËRHYRJES PEDAGOGJIKE	PERFORMANCËS NIVELI I	PËRSHKRIMI I PUNËS ME LEHTËSUES DHE PENGESA NË SHKOLLË
10. Përvetësimi i shkathhtësive Zhvillimi i thjeshtë dhe i ndërlikuar i shkathhtësive në grupet e veprimeve ose detyrave të gërshtuara në mënyrë që të nisët dhe të ecet më tej me përvetësimin e një shkathhtësie, si p.sh. përdorimi i instrumenteve ose lodrave, apo pjesëmarrja në lojëra.				
11. Përqendrimi i vëmendjes Përqendrimi i qëllimshëm në stimuj të veçantë, si p.sh. duke filtruar zhurmat shpërqendruese.				
12. Drejtimi i vëmendjes Përqendrimi i vëmendjes në një detyrë/aktivitet specifik për një kohë të caktuar.				

PJESA E RAPORTIMIT			PJESA E MONITORIMIT				
LISTA E AKTIVITETEVE	PËRSHKRIM I FORMANCES PARA NDËRHYRJES PEDAGOGJIKE	PERFORMANCË NIVELI I	LEHTESUESIT Janë faktorë mjedisorë që, përmes mungesës së tyre, përmirësojnë funksionimin dhe ulin paaftësinë.	PENGESAT Janë faktorë mjedisorë të një personi që, përmes mungesës apo pranisë së tyre, kufizojnë funksionimin e personit dhe krijojnë paaftësinë.	PËRSHKRIM I SHKURTËR I PERFORMANCËS PAS NDËRHYRJES PEDAGOGJIKE	PERFORMANCË NIVELI I	PËRSHKRIMI I PUNËS ME LEHTËSUES DHE PENGESA NË SHKOLLË
PJESËMARRJA							
13. Ndërveprimet ndërpersonale dhe marrëdhëniet me bashkëmoshatarët dhe mësimitarët dhënësit							
Ndërveprimi me njerëzit në mënyrën e duhur kon-tekstual dhe shoqëror; si përmes shfaqjes së konsideratës dhe vlerësimit në rastet e dhura, apo reagimit ndaj ndjenjave të të tjerëve. (Përshihen: shfaqja e respektit, ngrohtësia, vlerësimi dhe toleranca në një marrëdhënie; reagimi ndaj kritikave dhe sinjaleve shoqërore në një marrëdhënie; përdorimi i duhur i kontaktit fizik në një marrëdhënie.)							

Nënshkrimet:

a. Mësimdhënësi: _____ Emri: _____
Nënshkrimi: _____ Data: _____

b. Drejtori i shkollës: _____ Emri: _____
Nënshkrimi: _____ Data: _____

c. Prindi/kujdestari i fëmijës/nxënësit: _____ Emri: _____
Nënshkrimi: _____ Data: _____

Profili i funksionimit të fëmijës

Profili i funksionimit të fëmijës

Ky dokument plotësohet nga Ekipi Vlerësues Komunal dhe u dërgohet shkollave me qëllim të ofrimit të sugjerimeve për punën arsimore dhe didaktike që do të kryhet në shkollë. Në veçanti, duke u nisur nga niveli i performancës që merret nga tabela e raportit, Ekipi Vlerësues Komunal do të tregojë nivelin e kapacitetit.

Kapaciteti, pika fillestare sipas KNF-së, përshkruan “aftësinë e brendshme të individit për të kryer një detyrë ose një veprim. Ky konstruksion shërben për të treguar nivelin më të lartë të funksionimit që një person mund të arrijë në një kontekst të caktuar, në një kohë specifike” (OBSH, 2007, f. 225). Kjo rrjedh nga bashkëveprimi midis funksioneve dhe strukturave trupore të destinuara si funksione fiziologjike dhe pjesë anatomike të sistemeve trupore dhe faktorëve personalë, të kuptuar si “sfondi personal i jetës dhe ekzistencës së një individi” (OBSH, 2007, f. 43), personaliteti, mënyra e të qenit.

Kapaciteti, siç vjen i konceptuar në sistemin e klasifikimit të funksionimit, merret në konsideratë në një kontekst që nuk i nënshtrohet ndikimit të faktorëve mjedisorë, i cili në KNF është përcaktuar si “mjedis unik ose standard”. Kjo marrje në konsideratë do të bëhet nga Ekipi Vlerësues Komunal, duke treguar se cilat instrumente ka përdorur për të kryer vlerësimin e aktiviteteve (*instrumentet e përdorura nga Ekipi Vlerësues*), llojin e metodologjisë që është përdorur dhe dëshminë e rezultateve të vlerësimeve të kryera (*konstatimet e bëra nga ana e Ekipeve Vlerësuese*).

Në përfundim të këtij procesi, Ekipi Vlerësues Komunal do të jetë në gjendje t’i ofrojë shkollës sugjerime në drejtim të zvogëlimit të pengesave në nxënie dhe pjesëmarrje dhe forcimin e lehtësuesve për të mësuar dhe për t’u inkuadruar. Një instrument i krijuar në këtë mënyrë favorizon parimin e bashkëpunimit midis bashkëbiseduesve të ndryshëm, e kuptuar si pjesëmarrje aktive në një ndërmarrje, një nismë, një prodhim. Në një meta-analizë të kryer nga Cordingley et al. (2003), autorët theksuan se zhvillimi profesional bashkëpunues është i lidhur me një ndikim pozitiv në gamën e praktikave dhe strategjive arsimore dhe me aftësinë e partnerëve të ndryshëm për t’i lidhur ato me nevojat e studentëve dhe promovimin e vetëvlerësimit dhe vetë-efikasitetit të tyre.

Ky zhvillim profesional bashkëpunues është i lidhur edhe me një ndikim pozitiv mbi proceset e të nxënies, të motivimit dhe mbi rezultatet e studentëve. Në fakt, mund të flitet për zhvillimin e një “ethos-i bashkëpunues”, domethënë besimet ose idetë që udhëheqin një komunitet, në këtë rast një komunitet profesional të shëndetshëm.

Profili i funksionimit të fëmijës

LISTA E AKTIVITETEVE	METODOLOGJIA E PUNËS SË EKIPIT/VLERËSUES	INSTRUMENTET E PËRDORURA NGA EKIPIT/VLERËSUES	NIVELI I PERFORMANCËS	NIVELI I KAPACITETIT	KONSTATIMI NGA EKIPIT/VLERËSUES	REKOMANDIME PËR SHKOLLËN	
						ZVOGËLIMI I PENGESAVE	FUQIZIMI I LEHTËSUESVE
<p>1. Shikimi</p> <p>Përdorimi i shqisës së shikimit me qëllim të gjurmimit të një stimuli pamor, si p.sh. ndjekja me sy e një objekti, vështrimi i personave, të parit e një ngjarjeje sportive, e një personi, ose e fëmijëve teksa luajnë.</p>		Instrumentet që përdor Ekipi Vlerësues për të vlerësuar aktivitetet e caktuara	0 = Asnjë vështrësi 1 = Vështrësi e lehtë 2 = Vështrësi mesatare 3 = Vështrësi e rëndë 4 = Vështrësi e plotë	0 = Asnjë vështrësi 1 = Vështrësi e lehtë 2 = Vështrësi mesatare 3 = Vështrësi e rëndë 4 = Vështrësi e plotë	Konstatimet që nxjerrë Ekipi Vlerësues bazuar në të dhënat që dalin nga përdorimi i instrumenteve	ZVOGËLIMI I PENGESAVE	FUQIZIMI I LEHTËSUESVE
<p>2. Dëgjimi</p> <p>Përdorimi i qëllimshëm i shqisës së dëgjimit me qëllim të përjetimit të stimujve auditivë, si p.sh. dëgjimi i radios, i zërit të njeriut, i muzikës, i mësimt ose i një historie të rrëfyer.</p>							
<p>3. Shqisa të tjera të qëllimshme</p> <p>Prekja me gojë, prekja, nuhatja dhe shijimi.</p>							

LISTA E AKTIVITETEVE	METODOLOGJIA E PUNËS SË EKIPI TVLERESUES	INSTRUMENTET E PËRDORURA NGA EKIPI TVLERESUES	NIVELI I PERFORMANCËS	NIVELI I KAPACITETIT	KONSTATIMI NGA EKIPI TVLERESUES	REKOMANDIME PËR SHKOLLËN	
						ZVOGËLIMI I PENGESAVE	FUQIZIMI I LEHTËSUESVE
<p>4. Përvetësimi i informacionit</p> <p>Mbledhja e fakteve për personat, gjërat dhe ngjarjet, si p.sh. të pyeturit pse, çfarë, ku, si dhe pyetje për emrat.</p>		Instrumentet që përdor Ekipi: Vlerësues për të vlerësuar aktivitetet e caktuara	0 = Asnjë vështrësi 1 = Vështrësi e lehtë 2 = Vështrësi mesatare 3 = Vështrësi e rëndë 4 = Vështrësi e plotë	0 = Asnjë vështrësi 1 = Vështrësi e lehtë 2 = Vështrësi mesatare 3 = Vështrësi e rëndë 4 = Vështrësi e plotë	Konstatimet që nxjerrë Ekipi: Vlerësues bazuar në të dhënat që dalin nga përdorimi i instrumenteve	ZVOGËLIMI I PENGESAVE	FUQIZIMI I LEHTËSUESVE
<p>5. Përvetësimi i gjuhës</p> <p>Zhvillimi i aftësisë për të përshkruar persona, objekte, ngjarje dhe ndjenja me anë të fjalëve, simboleve, frazave dhe fjalive.</p>							
<p>6. Përsëritja/ bërija e disa provave</p> <p>Përsëritja e një sërë ngjarjesh ose simbolesh si një komponent bazë i mësimi, si p.sh. numërimi ose praktikimi i një recitimi me rimë, me anë të gjeleve, duke numëruar ose duke praktikuar recitimin e një poeme.</p>							

LISTA E AKTIVITETEVE	METODOLOGJIA E PUNËS SË EKIPIT/VLERESUES	INSTRUMENTET E PËRDORURA NGA EKIPIT/VLERESUES	NIVELI I PERFORMANCËS	NIVELI I KAPACITETIT	KONSTATIMI NGA EKIPIT/VLERESUES	REKOMANDIME PËR SHKOLLËN	
						ZVOGËLIMI I PENGESAVE	FUQIZIMI I LEHTËSUESVE
7. Leximi Kryerja e aktiviteve të përfshira në kuptimin dhe interpretimin e gjuhës së shkruar (p.sh. librat, udhëzuesit, gazetat ose tekstet në shkrimin Brail), me qëllim që të merren njohuri të përgjithshme, ose informacion specifik.		Instrumentet që përdor Ekipi Vlerësues për të vlerësuar aktivitetet e caktuara	0 = Asnjë vëzhgim 1 = Vëzhgim i lehtë 2 = Vëzhgim mesatar 3 = Vëzhgim i rëndë 4 = Vëzhgim i plotë	0 = Asnjë vëzhgim 1 = Vëzhgim i lehtë 2 = Vëzhgim mesatar 3 = Vëzhgim i rëndë 4 = Vëzhgim i plotë	Konstatimet që nxjerrë Ekipi Vlerësues bazuar në të dhënat që dalin nga përdorimi i instrumenteve	ZVOGËLIMI I PENGESAVE	FUQIZIMI I LEHTËSUESVE
8. Mësimi i shkrimit Zhvillimi i aftësisë për të prodhuar simbole që përfaqësojnë tinguj, fjalë ose fraza, me qëllim që të përcillet kuptimi (përfshirë edhe shkrimin Brail dhe simbole të tjera), si p.sh. gërmëzimi i mirë dhe përdorimi i korrekt gramatikës.							
9. Shkrimi Përdorimi ose prodhimi i simboleve, apo i gjuhës me qëllim përçeljen e informacionit, si p.sh. prodhimi i dëshmiave me shkrim të ngjarjeve ose ideve, apo shkrimi i një letre.							

LISTA E AKTIVITETEVE	METODOLOGJIA E PUNËS SË EKIPIT/VLERESUES	INSTRUMENTET E PËRDORURA NGA EKIPIT/VLERESUES	NIVELI I PERFORMANCËS	NIVELI I KAPACITETIT	KONSTATIMI NGA EKIPIT/VLERESUES	REKOMANDIME PËR SHKOLLËN	
						ZVOGËLIMI I PENGESAVE	FUQIZIMI I LEHTËSUESVE
<p>10. Përvetësimi i shkathtësive</p> <p>Zhvillimi i thjeshtë dhe i ndërlikuar i shkathtësive në grupet e veprimeve ose detyrave të gërshtuara në mënyrë që të nisët dhe të ecët më tej me përvetësimin e një shkathtësie, si p.sh. përdorimi i instrumenteve ose lodrave, apo pjesëmarrja në lojëra.</p>		Instrumentet që përdor Ekipi Vlerësues për të vlerësuar aktivitetet e caktuara	0 = Asnjë vështrësi 1 = Vështrësi e lehtë 2 = Vështrësi mesatare 3 = Vështrësi e rëndë 4 = Vështrësi e plotë	0 = Asnjë vështrësi 1 = Vështrësi e lehtë 2 = Vështrësi mesatare 3 = Vështrësi e rëndë 4 = Vështrësi e plotë	Konstatimet që nxjerrë Ekipi Vlerësues bazuar në të dhënat që dalin nga përdorimi i instrumenteve	ZVOGËLIMI I PENGESAVE	FUQIZIMI I LEHTËSUESVE
<p>11. Përqendrimi i vëmendjes</p> <p>Përqendrimi i qëllimshëm në stimuj të veçantë, si p.sh. duke filtruar zhurmën shpërqendruese.</p>							
<p>12. Drejtimi i vëmendjes</p> <p>Përqendrimi i vëmendjes në një detyrë/aktivitet specifik për një kohë të caktuar.</p>							

LISTA E AKTIVITETEVE	METODOLOGJIA E PUNËS SË EKIPIVLERESUES	INSTRUMENTET E PËRDORURA NGA EKIPIVLERËSUES	NIVELI I PERFORMANCËS	NIVELI I KAPACITETIT	KONSTATIMI NGA EKIPIVLERËSUES	REKOMANDIME PËR SHKOLLËN	
						ZVOGËLIMI I PENGESAVE	FUQIZIMI I LEHTËSUESVE
		Instrumentet që përdor Ekipi Vlerësues për të vlerësuar aktivitetet e caktuara	0 = Asnjë vëzhgim 1 = Vëzhgim i lehtë 2 = Vëzhgim mesatar 3 = Vëzhgim i rëndë 4 = Vëzhgim i plotë	0 = Asnjë vëzhgim 1 = Vëzhgim i lehtë 2 = Vëzhgim mesatar 3 = Vëzhgim i rëndë 4 = Vëzhgim i plotë	Konstatimet që nxjerrë Ekipi Vlerësues bazuar në të dhënat që dalin nga përdorimi i instrumenteve	ZVOGËLIMI I PENGESAVE	FUQIZIMI I LEHTËSUESVE
PIJËSMARRJA							
13. Ndërveprimet ndërpersonale dhe marrëdhëniet me bashkëmohatarët dhe mësimdhënësit							
Ndërveprimi me njerëzit në mënyrën e duhur kontekstual dhe shoqëror; si përmes shfaqjes së konsideratës dhe vlerësimit në rastet e duhura, apo reagimit ndaj ndjenjave të të tjerëve. (Përfshihen: shfaqja e respektit, ngrohtësia, vlerësimi dhe toleranca në një marrëdhënie; reagimi ndaj kritikave dhe sinjaleve shoqërore në një marrëdhënie; përdorimi i duhur i kontaktit fizik në një marrëdhënie.)							

Fushat tjera eventuale të vlerësimit:

Informata eventuale për funksionet e strukturave trupore, mendore, sensorike, motorike, etj. duke u bazuar në diagnozë eventuale:

Aktivitete dhe pjesëmarrje: detyra dhe këkesa të përgjithshme, komunikimi, lëvizjet, kujdesi për veten, etj. në kontekste të ndryshme të jetës.

Rekomandimet vepruese për shkollën dhe familjen

Rekomandimet vëpruese për shkollën dhe familjen

Ky dokument ilustron udhëzimet operative që Ekipi Vlerësues Komunal i propozon shkollës dhe familjes. Ai bazohet në konsiderimin e cilësisë së funksionimit aktual të fëmijës për sa i përket aktivitetit dhe pjesëmarrjes (përmbledhje përmes tebeles së profilit të funksionimit), por mbi të gjitha ofron një rindërtim përpara drejt imagjinimit të një funksionimi “të mundshëm” që synon favorizimin e projektit të jetës të fëmijës.

Në këtë drejtim projekti i jetës është vendi i mundësisë, i kreativitetit të imagjinatës. Është personal, domosdoshmërisht gjithëpërfshirës, sigurisht asnjëherë definitiv dhe është shumëngjyrësh, shumëdimensional dhe dinamik, ashtu si ekzistenca jonë (Biggeri & Bellanca, 2011, f. 171). Shërben për të shmangur detyrimin e përcaktimit të një “etikete” dhe për të orientuar në nxitjen e përfshirjes kur nënkupton një angazhim nga ana e gjithë komunitetit që kujdeset për anëtarët e tij.

Në fakt, të jetuarit në një mjedis “lehtësues” është kushti thelbësor që një person të jetë në gjendje të jetojë me dinjitet gjendjen e vet njerëzore, pavarësisht aftësisë së kufizuar. Qëllimi i këtij dokumenti është të zhvendosë vëmendjen nga një pamje reduktuese e aftësisë së kufizuar, të përshkruar si dëmtim fizik, apo psikik, në marrëdhënien pozitive ose negative që individi me një gjendje shëndetësore të caktuar përjeton me një kontekst që mund të lehtësojë ose të pengojë funksionimin e tij aktual dhe në të ardhmen.

Këtu ofrohet mundësia e shikimit të funksionimit dhe leximi përtej diagnozës së pastër. Gjuha që promovohet në këto dokumente, pra, është një gjuhë që drejton kah fjalët e mira dhe kah veprat e mira që lidhin funksionimin me fuqizimin e lehtësuesve dhe me reduktimin e pengesave të pranishme në planin e jetës së njerëzve. Ky dokument ka si qëllim t’i bëjë njerëzit të zgjedhin fjalët që bëjnë mirë dhe ato që bëjnë keq, ato që janë shpresëdhënëse dhe që janë të dobishme për të tjerët dhe që mund të ndahen me shkollën dhe familjen.

Rekomandime vepruese për shkollën dhe familjen
(Përmbledhje e funksionimit aktual dhe funksionimit të mundshëm të fëmijës/nxënësit)

Emir dhe mbiemri i fëmijës: _____

Shkolla: _____

Duke ditur nivelin e funksionimit të fëmijës/nxënësit, si mund të lehtësojmë aktivitetin e tij/saj?

Duke ditur nivelin e funksionimit të fëmijës/nxënësit, si mund të lehtësojmë pjesëmarrjen e tij/saj në shkollë?

Cilët lehtësues kanë nevojë të fuqizohen?

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for handwritten notes or answers to the question above.

Cilat pengesa kanë nevojë të eliminohen?

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for handwritten notes or answers to the question above.

Katalogimi në botim – **(CIP)**
Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

37(496.51)

Dainese, Roberto

KNF-FR për promovimin e proceseve gjithëpërfshirëse në planet arsimore të Republikës së Kosovës / Roberto Dainese dhe Elisabetta Ghedin ; përkthyer nga italishtja në shqip nga Arjeta Berisha. - Prishtinë: Save the Children, 2019. – 53 f. ; 21 cm.

1. Ghedin, Elisabetta 2. Berisha, Arjeta

ISBN 978-9951-534-56-7

ISBN 978-9951-534-56-7

9 789951 534567